

VKCR-bijeenkomst Algemeen Nut Beogende Instellingen (ANBI's)

Najaarsbijeenkomst Vereniging Kunst, Cultuur en Recht 27 november 2015

1 Inleiding

Op 27 november 2015 vond de najaarsbijeenkomst van de Vereniging Kunst Cultuur Recht (VKCR) plaats op het kantoor van Loyens&Loeff in Amsterdam. Het thema was algemeen nut beogende instellingen (ANBI's). Na een inleiding door VKCR-bestuurslid Antoon Ott, sprak Sigrid Hemels¹ over de fiscaliteit van geven aan cultuur, Saskia Fransen² over de evaluatie van de in de Geefwet opgenomen multiplier voor giften aan culturele instellingen en Minke van Hooff³ over wat de Vereniging Rembrandt in de praktijk van de Geefwet merkt.

2 Antoon Ott: de Geefwet en culturele ANBI's

In zijn inleiding op het thema lichtte Antoon Ott toe dat voor de bijeenkomst een breed onderwerp is gekozen. Daardoor kunnen alle lagen van de sector (theater, podium, etc.) in de discussie worden betrokken. Een aantal jaren na de invoering van de Geefwet is het interessant om te kijken hoe de bij deze wet ingevoerde wetswijzigingen in bijvoorbeeld de inkomsten- en vennootschapsbelasting in de praktijk werken. Het lijkt er inderdaad op dat de bij deze wet ingevoerde instrumenten niet altijd even duidelijk en bekend zijn voor de sector en diens gevers.

De Geefwet is in oktober 2011 met een hoop trommelgeroffel geïntroduceerd. Dit is ook terug te zien in wat er in die tijd over geschreven is. Zo werd er gesproken over hoe de Geefwet er toe zou leiden dat ondernemerschap kunst en cultuur zou moeten versterken.

Als er gekeken wordt naar wat er vandaag de dag gebeurt, dan is de ANBI en de Geefwet nog steeds actueel. Zo blijkt uit de kranten dat musea steeds minder in staat zijn om bedrijven tot sponsor te maken. Er lijkt in algemene zin moeite te bestaan om geld uit de markt te halen. Een probleem wat deels een gevolg van de economische crisis is. Musea moeten voor hun tentoonstellingen en andere projecten in toenemende mate steunen op en aansluiting zoeken bij fondsen en stichtingen.

Musea zouden om dit te kenteren meer particulieren aan zich moeten verbinden. Dit is in Amerika al heel gebruikelijk, maar voor Nederland vereist dit eerst een cultuuromslag. In Nederland is de sector namelijk jaren lang voor een groot deel vanuit de overheid gesubsidieerd.

3. Sigrid Hemels Mecenas en de Fiscus: fiscaliteit van geven aan cultuur

Sigrid Hemels begon met de constatering dat inkomsten van culturele instellingen dalen. Giften en de ANBI-status zijn daarmee belangrijker dan ooit.

¹ Hoogleraar belastingrecht Erasmus Universiteit Rotterdam en tevens werkzaam bij Allen & Overy LLP in Amsterdam.

² Center for Philanthropic Studies, Vrije Universiteit Amsterdam.

³ Vereniging Rembrandt.

Niemand geeft vanwege fiscale faciliteiten, maar ze maken het geven wel aantrekkelijk(er), zonder dat het netto meer kost. Deze voordelen zijn er echter alleen als de instelling de ANBI status heeft.

Niet alle instellingen hebben deze status, bijvoorbeeld bij de podiumkunsten. Hemels vond dit jammer. Daarnaast geeft het ook een boodschap af, die geïnterpreteerd kan worden alsof er niet echt interesse is in de steun van particulieren. Ook als dat helemaal niet de bedoeling is. Hemels besprak de faciliteiten die gelden voor een (culturele) ANBI. Zij wees er op dat het van groot belang is dat er op het moment van passeren van een akte wordt gecontroleerd of de instellingen de ANBI-status (nog) heeft. Dit omdat de status ook weer ingetrokken kan worden, eventueel zelfs met terugwerkende kracht. Dan vallen de voordelen dus ook weg.

Hemels wees er op dat bij het hebben en verkrijgen van de ANBI-status een aantal punten van belang zijn. Zo werd voor 2012 in de uitvoeringsregels geëist dat in de statuten moest worden opgenomen dat het liquidatiesaldo werd besteed aan een ANBI of een algemeen belang. In 2012 is naar aanleiding van de invoering van de multiplier bedacht dat voorkomen moet worden dat het liquidatiesaldo van een culturele ANBI naar een ANBI met een ander doel, bijvoorbeeld de dierenbescherming zou gaan. Om die reden moet sinds juni 2012 statutair worden bepaald dat het liquidatiesaldo van een ANBI ten goede van een ANBI met een soortgelijke doelstelling moet komen.⁴ De oude statutaire bepaling voldoet daarmee dus niet meer aan de eisen. De oude liquidatiebepaling mag echter wel blijven staan tot de eerste statutenwijziging na 22 juni 2012 doorgevoerd wordt. Dit blijkt inmiddels echter regelmatig mis te gaan, omdat bestuursleden en notarissen zich onvoldoende van deze eis bewust blijken te zijn. Hemels raadt instellingen, hun bestuursleden en hun adviseurs dus aan om dit te controleren en er bij een statutenwijziging op toe te zien dat hier geen fouten in gemaakt worden. Het kan zelfs overwogen worden om alleen om deze reden de statuten te wijzigen. Dit om te voorkomen dat het anders bij een kleine wijziging over het hoofd gezien wordt.

Daarnaast gelden per 1 januari 2014 transparantievereisten voor ANBI's (per 1 januari 2016 geldt dit ook voor kerken). Zij moeten een aantal gegevens op een website plaatsen.⁵ Hemels benadrukt dat de gegevens zo nu en dan ook geüpdatet moeten worden. Zo moet ieder jaar voor 1 juli de balans en de status van baten en lasten van het voorafgaande jaar gepubliceerd worden. En ook het beleidsplan moet actueel zijn.

Als een instelling het allemaal te veel vindt kan de handdoek in de ring gegooid worden. Hemels heeft gezien dat kleinere instellingen fuseren met een grote instelling of middelen aan een fonds op naam over te dragen.

⁴ Artikel 1a, eerste lid, onderdeel f Uitvoeringsregeling Algemene wet inzake rijksbelastingen 1994.

⁵ Artikel 1a, eerste lid, onderdeel j en lid 7 Uitvoeringsregeling Algemene wet inzake rijksbelastingen 1994.

Bij vermogensfondsen laat de praktijk weer iets anders zien. Hier is het vaak om privacy redenen dat de instelling terughoudend is -of wil zijn- met het publiceren van de gegevens. Er kan hier wel een ontheffing voor verleend worden in verband met de persoonlijke veiligheid, maar die eisen zijn streng. Sommige vermogensfondsen verzoeken daarom om niet langer als ANBI te worden aangemerkt. Hemels waarschuwt dat hier ook nadelige en door bestuursleden wellicht onvoorziene gevolgen aan vast zitten. Voormalige ANBI's hebben namelijk sinds 1 januari 2015 nog wel een informatieplicht naar de belastingdienst.⁶ Voormalige ANBI's (met een ANBI-vermogen boven de 25.000 euro) moeten jaarlijks diverse gegevens aan de belastingdienst doorgeven, onder meer over de schenkingen die ze doen. Wanneer dit wordt nagelaten kan een boete volgen tot ongeveer 20.000 euro. Dit wordt nog wel eens over het hoofd gezien.

De informatieplicht kan worden vermeden door de ANBI weg te fuseren of te liquideren. Daarnaast is verhuizen naar het buitenland ook een optie, omdat de informatieplicht alleen geldt voor in Nederlands gevestigde voormalige ANBIs. Dan moet echter wel rekening worden gehouden met buitenlandse eisen.

Een volgend thema dat Hemels besprak, was de giftenaftrek in de inkomstenbelasting. Het meest gangbaar zijn periodieke giften. Deze zijn volledig aftrekbaar en zijn niet gebonden aan een drempel of maximum. Aan de periodieke gift zit echter wel een onzekerheidseis verbonden. De uitkering moet namelijk afhankelijk zijn van een onzekere gebeurtenis en moet uiterlijk eindigen bij overlijden. Bovendien moet gedurende minimaal 5 jaar worden gegeven. Hemels besprak de mogelijkheid dat een kunstwerk in de vorm van een periodieke gift wordt geschonken aan een museum en dat de schenker in het derde jaar overlijdt. Het museum heeft dan 3/5 van het kunstwerk en de erfgenamen 2/3. Zelfs als de erfgenamen vervolgens bereid zijn om het resterende deel aan het museum te schenken (dat zal niet altijd het geval zijn), moeten zij wel erfbelasting betalen over hun deel. Een vervelende situatie dus, zowel voor museum als erfgenamen. Schenkers en hun adviseurs hebben gepoogd dit nadelige effect van periodieke giften te beperken. Helaas zijn deze manieren niet allemaal even succesvol.

1. De periodieke gift op twee levens: in de akte kan worden opgenomen dat de gift eindigt 'op moment van overlijden van de langst levende'. Hier zit inmiddels een hele grote 'maar' aan vast. Namelijk dat de Rechtbank Zeeland-Noord Brabant⁷ heeft beslist dat bij een akte op twee levens uitgebreid getoetst moet worden of nog wel sprake is van een voldoende sterfterisico - in het kader van de onzekerheidseis en dat dit meestal niet het geval zal zijn. Het hoger beroep tegen deze uitspraak is niet ontvankelijk verklaard, vermoedelijk omdat het te laat was ingediend. Deze uitspraak kan verstrekkingen hebben voor de goede doelen-sector als geheel. Er zijn namelijk veel aktes op twee levens die niet meer veranderd kunnen worden. Het ministerie van Financiën is verzocht om met beleid te komen, of dit ook daadwerkelijk gaat gebeuren is onzeker. Dit is betreurenswaardig

⁶ Artikel 10e Uitvoeringsbesluit Successiewet 1956.

⁷ Rechtbank Zeeland-West-Brabant 27 augustus 2015, AWB - 15/42, ECLI:NL:RBZWB:2015:5628.

aangezien de sector gebaat is bij zekerheid. Op dit moment is het sterk af te raden om een periodieke gift op twee levens te doen.

2. Combinatie van een schenking met een ontbindende voorwaarde van overlijden met een schenking onder opschortende voorwaarde van overlijden. Bij overlijden binnen de 5-jaarstermijn gaat het resterende deel naar de instelling. Ook deze oplossing is niet zonder risico's. In december 2014 is echter een beleidsbesluit verschenen waarin is gesteld dat wanneer er in de schenkingsovereenkomst staat dat de resterende termijn opeens wordt uitgekeerd in het geval van overlijden, niet aan het onzekerheidsvereiste is voldaan.⁸

Het is onduidelijk welk belang met deze strenge eisen gediend wordt. Wat wel duidelijk is, is dat de sector lijdt onder al deze onduidelijkheid. Het wordt tijd dat we op politiek niveau gaan nadenken over wat dan wel wenselijk is. Wie is er namelijk gediend bij deze onzekerheidsclausule en volgens welke logica?

De vraag die dan resteert is: 'hoe kan het dan wel?'. In hetzelfde besluit van 14 december 2014 is opgenomen dat het wel toegestaan is om in het testament een legaat ter grootte van de resterende termijn op te nemen. Dit is goedgekeurd omdat hierbij een element van onzekerheid blijft bestaan, omdat het testament eenzijdig gewijzigd kan worden.

Hemels raadt aan om, ondanks het feit dat sinds 1 januari 2014 periodieke giften ook via een onderhandse akte kunnen worden gedaan, schenkingen van kunst altijd via een notariële akte te doen. Dergelijke schenkingen zijn vaak complex en gaan meestal ook gepaard met andere overeenkomsten, zoals een bruikleenovereenkomst.

Als niet aan de eisen van een periodieke gift is voldaan, zo vervolgde Hemels, is sprake van een andere gift waarvoor een drempel en maximum geldt. Hierbij is pas sprake van aftrekbaarheid als de gift meer dan zestig euro bedraagt en daarnaast meer dan één procent van het totale verzamelinkomen. Dit heeft tot gevolg dat een deel van gift vaak niet aftrekbaar is. Bij de lagere inkomens kan dit ook nadelig uitwerken. Het is namelijk ook zo dat er maar afgetrokken kan worden tot maximaal tien procent van het inkomen.

Ook besteedde Hemels aandacht aan de zogenoemde multiplier. Deze geldt voor de jaren 2012 tot en met 2017 voor giften aan ANBI's die als culturele instelling zijn aangemerkt. De multiplier verhoogt de aftrekbare gift met 25% d, tot een maximum van 1250 euro. Bij de invoering van de multiplier is het systeem van horizonwetgeving toegepast. Er is namelijk direct bij het invoeren van de bepaling vastgelegd dat deze buiten werking treedt op 1 januari 2018. 31 december 2017 is dus de laatste moment om van de multiplier gebruik te maken. Hemels verwacht niet dat deze faciliteit wordt verlengd. Voor de toekomst kan de sector zich waarschijnlijk beter inspannen om de gewone giftenaftrek te behouden.

⁸ §2.2.2 Besluit 19 december 2014, Staatscourant 2014/3687.

Tot slot besteedde Hemels aandacht aan de mogelijkheid om erfbelasting door middel van kunst te betalen. Via deze regeling kan ervoor gezorgd worden dat bepaalde voorwerpen voor Nederland behouden blijven en onderdeel worden van het publieke kunstbezit. De nabestaanden krijgen een korting van 120 procent op de te betalen erfbelasting. Hierna wordt het object onderdeel van de collectie Nederland, waarna het weer in bruikleen aan een museum kan worden gegeven. Musea hebben volgens Hemels een belangrijke rol bij de aanvraag. De regeling is helaas relatief onbekend in Nederland en de overheid geeft er zelf weinig ruchtbaarheid aan. In andere landen, zoals Engeland, wordt er elk jaar uitgebreid over gerapporteerd.

4 Saskia Fransen: de effecten van de Geefwet

Saskia Fransen ging in op de praktische effecten van de Geefwet op het doen van giften. Zij deed verslag van een onderzoek naar hoe de in de Geefwet opgenomen multiplier in de praktijk gebruikt wordt en wat er op grond hiervan aan inkomsten vanuit particulieren, bedrijven, fondsen en andere instellingen binnen komt.

Vanuit de zaal werd gevraagd hoe de respondenten zijn geselecteerd. Fransen antwoorde hierop dat dit onderzoek is uitgevoerd door alle culturele ANBIs te benaderen. Met 1500 reacties is hier goed op gereageerd, waarmee het onderzoek als significant en representatief gezien kan worden.

Het onderzoek is nog in afronding, dus om die redenen kan er nog niet uitgebreid ingegaan worden op de resultaten. De resultaten zullen in januari gepresenteerd en gepubliceerd worden. Wat gaat er dan gepresenteerd worden?

Vier verwachtingen:

1. De organisatie-capaciteit van de ontvangende instellingen is tekenend voor de investering in de communicatie van de mogelijkheid en het verwerken van de inkomsten.
2. De hoogte van de investeringen bepalen de hoogte van de inkomsten.
3. De invoering van de Geefwet vergroot de mogelijkheden voor instellingen om te investeren in het genereren van inkomsten.
4. De Geefwet verhoogt de investeringen met name onder instellingen met meer organisatorische capaciteit.

Tot nu toe kan alleen wat gezegd worden over de eerste resultaten onder de gevende partij

De financiële crisis moet in oogschouw gehouden worden. Hiermee is de multiplier dus een 'verzachtend middel'.

De belangrijkste bevindingen: de hoeveelheid huishoudens die zijn geven is ongeveer gelijk gebleven. Hiermee is er ook niet veranderd dat het vooral de vermogende Nederlanders zijn die geld geven. Er is hier zelfs een kleine stijging in waar te nemen (33 naar 36%). Wel gaat het hier om voornamelijk kleine giften. Waarbij meer dan de helft van de gevers minder dan honderd euro geeft. Wel is

er in 2011 door een particulier een zodanig grote gift gedaan dat de cijfers als geheel hier door beïnvloed zijn. Er kan niet gesproken worden van een verdringingseffect van de multiplier. Omdat de stijging die in 2013 gezien wordt al ingezet is in 2009 en daarmee voor de multiplier als middel voor handen kwam.

Ook is er gekeken naar hoe het onder de gevers staat met de kennis van de regeling. Hier is uitgekomen dat de kennis over de Geefwet en de multiplier zelfs een beetje is afgenomen in vergelijking met 2012. Gezien de mogelijkheden van het instrument is dit natuurlijk jammer. Onder de particulieren is het antwoord wel positiever. Hier kan in combinatie met de toename van giften uit geconcludeerd worden dat de multiplier wel eens zou kunnen werken.

Dit onderzoek is vergeleken met andere internationale studies. Er zijn alleen geen buitenlandse onderzoeken die direct met dit onderzoek te maken hebben. Wel is over het algemeen de verwachting dat culturele giften meer lijden onder financiële verslechtering dan het geval zou zijn met andere giften. Daarnaast leert de situatie in Amerika ons bijvoorbeeld dat het gevolg van een bezuinigingsronde is dat er intensiever naar alternatieve financiering gezocht wordt en dat dit ook succesvol is. Deze conclusie lijkt niet voor Nederland op te gaan. Aangezien de fondsen werving onder de kleine(re) instellingen meer afhankelijk lijkt te zijn van hun organisatorische capaciteiten, dan van de economische omstandigheden.

Het is dus goed mogelijk dat de veranderingen in geefgedrag andere verklaringen hebben dan dat deze door de wet veroorzaakt zijn. In januari kan er na de publicatie van het onderzoek waarschijnlijk veel meer gezegd worden.

5 Minke van Hooff: Ervaringen van de Vereniging Rembrandt

Naast het wettelijk kader en de onderzoeken naar de werking in de praktijk is een verhaal uit de praktijk belangrijk om alles in context te plaatsen. De Vereniging Rembrandt wil het openbaar kunstbezit sterker doorgeven aan volgende generaties. Door belangrijke kunstankopen door musea financieel te steunen *en* door zich in te zetten voor het vergroten van de weerbaarheid van dat openbaar kunstbezit. Bijvoorbeeld op het gebied van wetgeving. Zo heeft de vereniging, anticiperend op de nieuwe Erfgoedwet, samenwerking gezocht met advocatenkantoor Stibbe om bouwstenen te kunnen aandragen voor een toekomstbestendige regeling.

Vereniging Rembrandt is een particuliere vereniging. De leden vormen de kern van de vereniging: in draagvlak voor het Nederlands openbaar kunstbezit en in kapitaal.

Het zijn de leden van de vereniging die het mogelijk maken dat er jaarlijks financiële steun gegeven kan worden aan aankopen. De Vereniging Rembrandt ziet het dan ook als een belangrijke taak haar leden te behouden en nieuwe leden aan te trekken.

Het is de betrokkenheid met het doel van de vereniging waarom mensen lid worden en schenken. Men wordt lid van de Vereniging Rembrandt omdat men het openbaar kunstbezit een warm hart toedraagt. Omdat men vindt dat

iedereen in Nederland, ongeacht woonplaats of inkomen, met kunnen genieten van de beste kunst. Nu en in de toekomst.

Men laat zich niet primair leiden door fiscale motieven. De vereniging ziet wel dat de Geefwet schenken leuker maakt. In de afgelopen jaren heeft zij onder haar leden dit bewustzijn zien groeien en zo het aantal periodieke schenkingen zien toenemen. De Vereniging Rembrandt kent, sinds de invoer van de multiplier, vier soorten lidmaatschap; het contributielidmaatschap, het lidmaatschap voor het leven (tot 35 jaar en vanaf 35 jaar), het meesterlidmaatschap en het cirkellidmaatschap. De laatste twee lidmaatschappen gelden voor een duur van tenminste vijf jaar en bieden zo de mogelijkheid voor de schenker om optimaal te genieten van de fiscale voordelen die schenken aan een goed doel kan bieden. Vereniging Rembrandt ontvangt ook schenkingen in natura zowel bij leven als bij testament. Ook hier geldt dat men nalaat vanwege het goede gevoel bij het goede doel.

De vereniging aanvaardt alleen schenkingen in eigendom wanneer het gaat om een werk van evident en eminent belang. Zo ontving de Vereniging Rembrandt in 2014 een bijzondere schenking: het schilderij *Compositie met rood, geel, zwart en grijs* uit 1921 van Piet Mondriaan. De stichting die eigenaar was van deze Mondriaan droeg met het schilderij ook de verantwoordelijkheid over aan de Vereniging Rembrandt om erop toe te zien dat dit werk altijd en voor iedereen zichtbaar zal blijven. De bruikleen van het schilderij aan het Haags Gemeentemuseum wordt, ook na deze schenking, voortgezet. Deze belangrijke schenking is met grote dank aanvaard.

Over andere schenkingen in natura maakt de vereniging met de schenker de afspraak de werken zo zorgvuldig mogelijk te plaatsen in de Nederlandse musea en de niet-museale stukken worden aangeboden op de veiling. De opbrengt wordt, afhankelijk van het bedrag, toegevoegd aan een themafonds passend bij de interesse van de schenker. Bij een opbrengst van tenminste € 75.000 bestaat de mogelijkheid een Fonds op Naam in te stellen ter nagedachtenis van de schenker.